

Ô NHIỄM MÔI TRƯỜNG Ở TỈNH BẮC KẠN: HIỆN TRẠNG, NGUYÊN NHÂN VÀ GIẢI PHÁP KHẮC PHỤC

Phạm Hương Giang*

Trường Đại học Sư phạm – ĐH Thái Nguyên

TÓM TẮT

Bắc Kạn là một trong những tỉnh miền núi, nghèo nàn và lạc hậu nhất của cả nước nhưng trong khoảng 5 năm trở lại đây, Bắc Kạn đã bắt đầu tiến hành công nghiệp hoá, đô thị hoá mạnh mẽ và thu được nhiều thành tựu đáng kể. Đồng thời với hai quá trình trên là tình trạng ô nhiễm môi trường của tỉnh ngày càng gia tăng, đe dọa đời sống sức khoẻ và vật chất của nhân dân địa phương. Trước vấn đề đó, đòi hỏi cần có cái nhìn toàn diện, cụ thể, khách quan về tình hình ô nhiễm môi trường của tỉnh Bắc Kạn, tìm hiểu rõ nguyên nhân gây ra thực trạng ô nhiễm môi trường đang diễn ra trên địa bàn tỉnh hiện nay và đề xuất các giải pháp cấp thiết nhằm khắc phục những hậu quả môi trường, tiến tới một sự phát triển bền vững.

Từ khóa: ô nhiễm môi trường, thực trạng, nguyên nhân, giải pháp, phát triển bền vững.

HIỆN TRẠNG Ô NHIỄM MÔI TRƯỜNG Ở TỈNH BẮC KẠN

Trong những năm gần đây, tỉnh Bắc Kạn đã chú trọng hơn đến việc phát triển kinh tế - xã hội nên bộ mặt của tỉnh có nhiều thay đổi đáng kể: tốc độ tăng trưởng kinh tế khá; đời sống người dân được nâng cao; nhiều nhà máy, xí nghiệp mọc lên; cơ sở hạ tầng và vật chất ngày càng khang trang, hiện đại. Song cùng với những mặt tích cực đó là ô nhiễm môi trường lại trở thành vấn đề nóng bỏng, cần được giải quyết kịp thời, triệt để.

- *Môi trường nước:* Bắc Kạn có mạng lưới sông ngòi dày đặc, chảy ra nhiều hướng xung quanh. Trong các con sông ở Bắc Kạn, sông Cầu bị ô nhiễm nặng nhất do các hoạt động sản xuất, kinh doanh, khai thác khoáng sản, sinh hoạt của con người. Ngoài ra, nước Hồ Ba Bể đã có hiện tượng ô nhiễm cục bộ do dầu thải từ hàng chục xưởng máy du lịch hồ Ba Bể và các vỏ hộp bia, nước giải khát của khách du lịch vứt bừa bãi. Bên bờ hồ phía bên đầu của xưởng máy xuất hiện nhiều vết dầu loang.[2]

Bắc Kạn có trên 40 điểm khai thác chì, kẽm, vàng và đá. Do chưa được quản lý tốt, đa phần các mỏ khai thác đều không có hệ thống xử lý nước thải, nên nước thải trong và sau khi khai thác, tuyển quặng được xả thẳng vào các sông suối làm cho nguồn nước ở các vùng khai thác bị ô nhiễm nghiêm trọng.

Tuy nhiên, trong địa phận tỉnh Bắc Kạn, hiện tượng ô nhiễm nước mặt chỉ diễn ra cục bộ, còn nhìn

chung, chất lượng nước mặt ở đây còn tương đối tốt. Phân bố những điểm ô nhiễm nước mặt tập trung chính tại các điểm khai khoáng của huyện Chợ Đồn; một số vị trí của huyện Bạch Thông do nước thải của Nhà máy luyện Gang Cầm Giàng chưa qua xử lý và nước thải sinh hoạt của thị trấn, thị tứ đổ vào lưu vực sông Cầu; một số điểm tại thị xã Bắc Kạn do nước thải sinh hoạt của các hộ dân trong thị xã, các cơ sở sản xuất, điển hình là nhà máy giấy để Công ty cổ phần Lâm sản Bắc Kạn và nhà máy bia Bắc Á.[2]

- *Môi trường không khí:* Chất lượng môi trường không khí của các đô thị trong tỉnh Bắc Kạn nhìn chung khá tốt. Các loại khí độc hại như NO_2 , SO_2 đều có nồng độ thấp hơn quy chuẩn cho phép (theo Quy chuẩn kỹ thuật quốc gia QCVN 05:2009/BTNMT về chất lượng không khí xung quanh). Tiếng ồn tương đương tại các khu vực trung tâm dao động từ 65 - 75dBA, nằm ở mức quy chuẩn cho phép.[2],[4],[5]

Tuy nhiên, không khí tại các khu vực khai thác, chế biến khoáng sản thường bị ô nhiễm trầm trọng bởi khí thải, bụi và mùi hôi. Môi trường không khí xung quanh các điểm khai thác chì, kẽm và vàng thường xuyên trong tình trạng ngột ngạt, khó chịu do ảnh hưởng của bụi chì, kẽm trong quá trình khai thác. Ngoài ra, việc khai thác khoáng sản trái phép, thủ công, nhỏ lẻ vẫn còn xảy ra lén lút ở các hang lũng và một số đoạn sông gây ô nhiễm môi trường do mùi hôi từ bùn thải không được xử lý.

Tại các xưởng tuyển quặng chì, kẽm của Công ty Khoáng sản Bắc Kạn ở huyện Chợ Đồn, lượng bùn

* Tel: 0943 977009

thải không được xử lý đang bốc mùi và gây tác động xấu đến môi trường xung quanh. Vấn đề ô nhiễm chỉ tại khu vực xã Bản Thi, huyện Chợ Đồn, Bắc Kạn đã tới mức báo động. Có tới trên 70% người dân trong xã mắc các chứng bệnh như: chóng mặt, buồn nôn, khó thở, tức ngực; hơn 50% trong số đó mắc các bệnh ngoài da; 40% mắc các bệnh về huyết áp, về mắt, về khớp cùng nhiều chứng bệnh khác... Người dân trong xã lúc nào cũng có triệu chứng mỏi mệt, đau đầu.

- *Môi trường đất*: Với đặc điểm là một tỉnh miền núi, phần lớn là đất dốc, quỹ đất sản xuất nông nghiệp hạn chế và phân bố manh mún. Thế nhưng dân số lại gia tăng nhanh, tình trạng du canh du cư, phá rừng làm rẫy, canh tác không hợp lý trên đất dốc và lạm dụng phân hoá học trong trồng trọt đã diễn ra trong một thời gian dài làm cho môi trường đất ở nhiều nơi trong tỉnh đã bị thoái hoá nghiêm trọng (như thị xã Bắc Kạn, huyện Chợ Mới, Chợ Đồn). Các quá trình xói mòn, rửa trôi phát triển mạnh hơn trước, hậu quả là diện tích đất bị thoái hoá, bạc màu và bị ô nhiễm bởi các kim loại nặng tăng lên. Theo điều tra của Trung tâm quan trắc môi trường Bắc Kạn thì hàm lượng Cu, Pb, Zn trong các mẫu đất đều vượt mức cho phép, nhất là ở các khu vực sản xuất công nghiệp và khai thác khoáng sản. Trong vài năm trở lại đây, quá trình công nghiệp hoá và đô thị hoá của tỉnh diễn ra khá mạnh mẽ và đang có những tác động rất xấu đến môi trường nói chung, trong đó có môi trường đất.[1],[2]

- *Chất thải rắn*: Trung bình lượng rác sinh hoạt của thị xã Bắc Kạn thải ra mỗi ngày là 12,3 tấn. Do điều kiện chôn lấp và xử lý tại bãi rác không đảm bảo nên gây ảnh hưởng nghiêm trọng tới cuộc sống của người dân sống gần các bãi rác.

Trong vài năm trở lại đây, các dự án đầu tư xây dựng trên địa bàn thị xã Bắc Kạn ngày càng nhiều khiến khối lượng phế thải xây dựng phát sinh rất lớn. Tuy nhiên, thị xã Bắc Kạn lại chưa quy hoạch được điểm tập kết, trung chuyển và đổ rác thải xây dựng nên gây ô nhiễm môi trường cục bộ.

Các bệnh viện, trung tâm y tế từ tuyến tỉnh đến xã ở Bắc Kạn hiện nay hầu như chưa có hệ thống xử lý chất thải y tế đúng quy cách, gây ô nhiễm môi trường và ảnh hưởng lớn đến sức khỏe cộng đồng.[2]

Về quản lý chất thải nguy hại: nguồn phát sinh chất thải trên địa bàn Bắc Kạn chủ yếu từ hoạt động khai thác khoáng sản, sản xuất giấy, y tế, lắp ráp ô tô, luyện gang... tổng lượng chất thải tinh quản lý được trong năm 2009 là khoảng 334 tấn tuy nhiên cách xử lý, quản lý các loại chất thải này còn chưa triệt để; Hiện chưa có đơn vị nào được cấp giấy phép vận chuyển, xử lý chất thải; Có 22 đơn vị được cấp Sổ đăng ký chủ nguồn thải.

- *Đa dạng sinh học*: Tỉnh Bắc Kạn là một trong những tỉnh có tính đa dạng sinh học cao. Trên địa bàn tỉnh có vườn quốc gia Ba Bể và khu bảo tồn thiên nhiên Kim Hỷ. Tuy nhiên, đa dạng sinh học đang bị suy giảm do hoạt động khai thác khoáng sản trái phép diễn biến phức tạp, xảy ra tập trung thành các điểm nóng tại các xã: Lương Thượng, Kim Hỷ, Lạng San, Kim Lư, Lương Thành (huyện Na Rì) và Thượng Ân, Thượng Quan, Thuần Mang, Bằng Vân (huyện Ngân Sơn). Hoạt động này gây ảnh hưởng lớn đến việc bảo vệ khu bảo tồn thiên nhiên, tác động xấu đến nơi cư trú ổn định, sinh tồn và phát triển của các loài động vật quý hiếm.[2],[3]

NGUYÊN NHÂN GÂY Ô NHIỄM MÔI TRƯỜNG Ở TỈNH BẮC KẠN

- Do khai thác khoáng sản bừa bãi: đây là một trong những nguyên nhân chính gây nên tình trạng ô nhiễm môi trường nghiêm trọng ở tỉnh Bắc Kạn hiện nay. Trong tỉnh có nguồn tài nguyên khoáng sản phong phú nên đã thu hút rất nhiều các nhà đầu tư khai thác khoáng sản. Nhưng có một điều đáng nói là hầu hết các cơ sở khai thác và chế biến khoáng sản của tỉnh đều sử dụng công nghệ lạc hậu, khai thác thủ công là chủ yếu, đặc biệt là đều không có quy trình xử lý chất thải sau khi sản xuất. Do vậy, không những cấu trúc địa hình bị biến đổi, rừng bị chặt phá, mà môi trường nước bị ô nhiễm nghiêm trọng bởi nước thải và khí bụi.[1],[5]

- Do sự phát triển công nghiệp ồ ạt và sử dụng công nghệ lạc hậu: Theo thống kê của tỉnh, đến nay Bắc Kạn có hơn một trăm nhà máy, xí nghiệp công nghiệp đang hoạt động trên địa bàn nhưng duy nhất chỉ có Xí nghiệp chế biến khoáng sản Bằng Lũng là sử dụng công nghệ hoàn toàn mới để sản xuất, còn các cơ sở công nghiệp còn lại đều sử dụng công

nghe lạc hậu. Những sản phẩm được sản xuất ra không những không đạt được chất lượng cần thiết mà quy trình sản xuất còn gây ô nhiễm môi trường trầm trọng.[2],[5]

- Do dân số gia tăng và lượng rác thải sinh hoạt quá lớn: đây là nguyên nhân gây ô nhiễm môi trường ở tất cả các quốc gia, các tỉnh trong cả nước, Bắc Kạn cũng không nằm ngoài quy luật đó. Thị xã Bắc Kạn tuy mới được thành lập từ năm 1997, đến nay mới được gần 15 năm, quy mô mặc dù chưa to lớn như các thành, thị khác song số dân thành thị cũng không ngừng tăng lên. Đồng nghĩa với điều đó là hàng ngày thị xã này thải ra hàng chục tấn rác các loại. Bãi rác thị xã Bắc Kạn nhanh chóng trở thành một trong 4 điểm gây ô nhiễm môi trường nghiêm trọng của tỉnh.

- Do chặt phá rừng bừa bãi: khai thác gỗ, đốt rừng làm rẫy đã trở thành vấn nạn thường xuyên diễn ra ở tỉnh làm mất đi sự đa dạng sinh học. Thêm vào đó, các mỏ khoáng sản lại nằm chủ yếu ở khu vực có rừng nên không tránh khỏi sự huỷ hoại của con người trong quá trình khai thác. Các cây gỗ quý dần ít đi, các động vật quý hiếm dần biến mất, các cánh rừng nhường chỗ cho đất trồng đồi núi trọc. Theo số liệu thống kê của Sở TN&MT tỉnh Bắc Kạn, cả tỉnh có 1268 loài thực vật thì có 25 loài có trong Sách đỏ cần được bảo vệ, còn động vật có 66 loài trong tổng số 600 loài.

- Do sử dụng thuốc trừ sâu và phân hoá học trong sản xuất nông nghiệp: tình trạng lạm dụng hoá chất hoá học độc hại trong sản xuất nông nghiệp ở tỉnh Bắc Kạn chưa báo động như các tỉnh miền xuôi song trong vài năm trở lại đây trên địa bàn tỉnh cũng bắt đầu xuất hiện hiện tượng này, nhất là ở khu vực thị xã và các huyện lân cận. Mức độ ảnh hưởng chưa nặng nề nhưng nếu không được ngăn chặn kịp thời sẽ trở thành thói quen nguy hiểm gây ô nhiễm môi trường đất, sau đó là ô nhiễm nguồn nước, và cả môi trường không khí.

Nguyên nhân khác bao gồm: cháy rừng (do thời tiết nóng), lũ lụt, hạn hán, xâm thực, xói mòn... Ngày nay, những nguyên nhân này cũng có thể gây ra nhiều hậu quả môi trường nghiêm trọng. Đây được gọi là những hậu quả do biến đổi khí hậu gây ra và

nguyên nhân gây ra biến đổi khí hậu không ai khác chính là con người.[1],[4]

CÁC GIẢI PHÁP KHẮC PHỤC Ô NHIỄM MÔI TRƯỜNG Ở TỈNH BẮC KẠN

Trước tình hình ô nhiễm môi trường như đã nêu trên, chúng ta cần phải xem xét để đưa ra các giải pháp vĩ mô và vi mô, toàn diện và cụ thể nhằm hạn chế đến mức tối đa những ảnh hưởng xấu đến môi trường do các hoạt động kinh tế - xã hội gây ra:

- Xây dựng và hoàn thiện hệ thống chính sách và văn bản quy phạm pháp luật về quản lý môi trường. Trên cơ sở hệ thống chính sách và pháp luật bảo vệ môi trường của Việt Nam cần đưa ra quy định cụ thể ở địa phương.[1]

- Hệ thống quản lý môi trường cần được kiện toàn tổ chức và nâng cao năng lực quản lý. Thực trạng các tỉnh, thành cho thấy bộ máy quản lý môi trường mới chỉ dừng lại ở cấp huyện, còn đến cấp xã, phường hầu như không có, năng lực quản lý còn hạn chế.

- Cần tăng cường đầu tư tài chính và cơ sở vật chất hiện đại cho công tác bảo vệ môi trường. Chi phí cho giữ gìn môi trường xanh, sạch, đẹp đã lớn thì chi phí để khắc phục những hậu quả do ô nhiễm môi trường lại càng lớn hơn gấp nhiều lần. Do vậy, vấn đề đầu tư tài chính là một trong những yếu tố hết sức quan trọng để bảo vệ môi trường.[5]

- Triển khai các công cụ trong quản lý môi trường:

- Thực hiện đánh giá môi trường chiến lược, đánh giá tác động môi trường trước khi thực hiện một quy hoạch phát triển kinh tế - xã hội, một dự án đầu tư hay cho phép xây dựng một nhà máy, xí nghiệp.

- Thanh tra, kiểm tra và xử lý vi phạm pháp luật về bảo vệ môi trường. Tại địa phương, công tác thanh tra, kiểm tra các vụ vi phạm pháp luật môi trường cần được củng cố và tăng cường qua các năm.

+ Kiểm soát và xử lý nguồn gây ô nhiễm.

+ Quan trắc và thông tin môi trường.

+ Áp dụng các công cụ kinh tế trong quản lý môi trường: các loại phí bảo vệ môi trường, phí xử phạt và đền bù thiệt hại nếu vi phạm Luật bảo vệ môi trường...[1],[5]

- Đầu tư và áp dụng các thành tựu nghiên cứu khoa học và công nghệ vào công tác bảo vệ môi trường.

- Nâng cao nhận thức của cộng đồng dân cư về sự cần thiết phải bảo vệ môi trường xanh, sạch đẹp, biến công tác bảo vệ môi trường thành vấn đề xã hội hoá:

+ Thực hiện việc ký kết các văn bản liên tịch với các đoàn thể, tổ chức xã hội về bảo vệ môi trường.

+ Đa dạng hoá các phương thức truyền thông môi trường thông qua các phương tiện thông tin đại chúng; tổ chức các buổi tuyên truyền, các hoạt động hưởng ứng các sự kiện môi trường quan trọng...[3],[5]

+ Đa dạng hoá các hình thức tham gia của cộng đồng trong công tác bảo vệ môi trường.

- Tăng cường hợp tác quốc tế và hợp tác trong nước về bảo vệ môi trường, sẽ đem lại cho các địa phương nhiều cơ hội to lớn như: được đầu tư, hỗ trợ vốn bảo vệ môi trường, được hợp tác

và chuyển giao các công nghệ sản xuất sạch và công nghệ xử lý ô nhiễm, được giao lưu, học hỏi kinh nghiệm trong lĩnh vực bảo vệ môi trường với các nước phát triển và các tổ chức quốc tế để từ đó có những chủ trương, chính sách đúng đắn và sát với thực tiễn trong công tác quản lý môi trường.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

- [1]. *Báo cáo môi trường quốc gia năm 2010 (2010)*, Bộ Tài nguyên và Môi trường.
- [2]. *Báo cáo môi trường năm 2009 (2009)*, Sở Tài nguyên và Môi trường Bắc Kạn.
- [3]. Lưu Đức Hải, Nguyễn Ngọc Sinh (2000), *Quản lý môi trường cho sự phát triển bền vững*, Nxb Đại học Quốc gia Hà Nội.
- [4]. Lê Văn Khoa và nnk (2002), *Khoa học môi trường*, Nxb Giáo dục, Hà Nội.
- [5]. *Luật môi trường (2006)*, Nxb Giáo dục, Hà Nội.

SUMMARY

ENVIRONMENT POLLUTION IN BAC KAN: STATUS, CAUSES AND SOLLUTIONS FOR OVERCOMING

Phạm Hương Giang*

College of Education - TNU

Bac Kan is one of the mountainous, poverty and backwardness of the country but within 5 years, Bac Kan has begun industrialization, urbanization and powerful get more achievements significant. Together with these two processes is the environmental pollution of the province is increasing, threatening the lives and physical health of local people. Before pressing issues that we need a holistic view, the specific objective of environmental pollution in Bac Kan Province, to understand the real causes of environmental pollution is taking place in the province today and propose solutions to overcome the environmental consequences, toward a sustainable development.

Key words: *environmental pollution, status, causes, solutions, sustainable development.*

* Tel: 0943 977009